

Embracing
Intersectionality
for Health Equity
& Justice

ORODHA YA UKAGUZI YA UCHAMBUZI WA BAJETI KWA AJILI YA UTETEZI

Iwapo sera na mipango inayowahusu vijana itafanikiwa, ni lazima iungwe mkono na bajeti zinazofaa kwa utekelezaji wake. Hapo ndipo zana ya kuchanganua bajeti inapokuja. Inakuruhusu kufuatilia - na ikiwezekana kushawishi - bajeti katika kipindi chote cha bajeti.

JEDWALI LA YALIYOMO

1. Utangulizi
2. Zana
3. Hatua zinazofuata
4. Taarifa zaidi

1. UTANGULIZI

Sheria huongoza mkondo wa sera. Sera hizo hutekelezwa kupitia mipango kazi. Mpango kazi unahitaji bajeti ili kusaidia utekelezaji wake. Kwa kweli, yote yanatokana na upatikanaji wa fedha ili kufanya sera kufanya kazi. Kama sehemu ya mchakato wa utetezi wa bajeti, orodha hii inakusaidia kuchanganua bajeti ili uweze kutoa ushawishi.

Bajeti zinaweza kutoka kwa wizara ya serikali katika ngazi ya kitaifa, au kuwekwa katika programu, ngazi ya mtaa au kikanda. Wanaweza kuwa wa kila mwaka au kupangwa kwa zaidi ya mwaka mmoja. Iwapo tunataka kuathiri mchakato huu wa bajeti, tunahitaji kujua ni lini fedha zitatengwa, ni nani anayesimamia na kama zinalingana na sera. Mara nyingi kuna pengo kati ya mipango ya kisiasa na bajeti inayotolewa kwa utekelezaji wake. Swali ni ikiwa inaweza kufanywa kwa njia ambayo italeta matokeo ya kweli.

Kunaweza pia kuwa na pengo kati ya makadirio ya bajeti (ya muda) na kile kinacholipwa na kutumika. Kwa hivyo hatua ya kwanza ni kujua ni nini kiko kwenye bajeti na kuifuatilia katika mzunguko mzima wa bajeti. Kisha tunaweza kuangalia kama fedha zimetumika kama ilivyokubaliwa, na kutoa ushawishi kwenye mchakato wa bajeti ili iweze kukidhi mahitaji ya kundi lengwa.

Je, msomaji atapata nini kutoka kwake?

Kwa kutumia zana hii, unaweza kutoa taarifa muhimu za bajeti. Taarifa hiyo inatoa ushahidi na hoja za utetezi. Lengo ni kushawishi bajeti katika hatua zote, kuanzia mgao hadi kuripoti, ili kuongeza na kutumia vyema rasilimali kwa ajili ya SRHR na vijana, bila kumwacha mtu nyuma. Kuathiri mchakato kunaweza kulenga ongezeko la bajeti, kuboresha kiwango cha matumizi na/au matumizi ya bajeti yenye mafanikio, kuweka kipaumbele kwa mistari ya bajeti kwa ajili ya hatua mahususi au makundi lengwa, au kuhakikisha kuwa bajeti fulani inaweza kutumika kwa shughuli au malengo mahususi pekee.

Ni kundi gani linalolengwa kutumia zana hii?

Zana kinaweza kutumika kwa njia tofauti, na vikundi tofauti vya walengwa:

- » Kuna wachambuzi: watu wenye ujuzi kuhusu mizunguko ya bajeti na bajeti.
- » Kuna watetezi: ambao wanaweza kutumia matokeo ya wachambuzi kushawishi na kufuatilia.
- » Pia kuna haja ya kuwafahamisha na kuwafunza makundi yanayolengwa kwa mapana zaidi kuhusu bajeti iliyopo na jinsi ya kuipata. Na kutoa maoni juu ya mzunguko wa bajeti na bajeti

Kunaweza, bila shaka, kuwa na mwingiliano kati ya vikundi tofauti. Unaweza kuwa mchambuzi na mtetezi! Uchambuzi wa bajeti unaoongozwa na vijana, ukizingatia utofauti wa kundi lengwa - hasa miongoni mwa vijana waliotengwa - unakuza malengo makubwa kama vile kuwawezesha vijana, kujenga uwezo katika kuchanganua ujuzi, na kujitetea. Kwa hivyo mchakato kama huo hauwezi kukamilika bila kujumuishwa kwa watoa maamuzi na watunga sera (yaani idara ya afya ya mtaa, Wajumbe wa Baraza la Mabaraza) ambao ni wadau wakuu wa kuwashirikisha linapokuja suala la utekelezaji wa sera.

2. ZANA

Angalia orodha kamili ya [uchambuzi wa bajeti kwa ajili ya utetezi](#).
Hatua (agizo linaweza kutofautiana):

1. Kwanza unapaswa kuamua ni bajeti gani ya mada au taasisi gani utachambua. Ni muhimu kujua kama utakuwa na uwezo wa kufikia hati za bajeti, na kama kuna fursa ya kutosha kushawishi mchakato wa bajeti. Maswali yaliyo chini ya sehemu ya 'Jumla' katika orodha ya ukaguzi yanaweza kukusaidia kutatua hili.
2. Tafuta maelezo ya ziada. Ikiwa ripoti za awali za bajeti na/au za fedha zinapatikana, unaweza kuzitumia kwa kulinganisha. Ripoti za simulizi zinaweza kukusaidia kulinganisha pesa zilizotumiwa na matokeo yaliyopatikana. Habari juu ya chaguzi za mashauriano na ufuatiliaji pia ni nzuri kujua.
3. Tafuta washirika. Ni mashirika gani kulingana na mawazo yako yanaweza kufikia - labda zaidi kuliko wewe - mchakato wa bajeti na kwa watu muhimu au vyombo vinavyohusika? Je, unaweza kushirikiana? Pia ni muhimu kuunda ushirikiano/mawasiliano endelevu na watu wenye ujuzi kuhusu sera na jinsi inavyoweza au itakavyoweza kutekelezwa. Inashauriwa kuunda kikundi kazi cha muda mrefu au kuingia katika majadiliano juu ya majukwaa yaliyopo ya washikadau wengi katika ngazi ya kitaifa au ya ndani. Uchambuzi wa Bajeti sio jambo linalofanywa mara moja tu. Ni mchakato unaoendelea kwa muda wa maisha ya serikali ya sasa ya mtaa au sera katika ngazi ya kitaifa. Shirikiana na watu ambao wana utaalamu wa kupanga bajeti, pamoja na watoa huduma za bajeti, wapokeaji na wadau/watetezi. Hakikisha utofauti katika kundi hili ili kuruhusu mitazamo tofauti, pamoja na uwakilishi wa ubora wa kundi lengwa.
4. Anza kwa kuchora mzunguko wa bajeti na watu wakuu au taasisi zinazohusika, kwa kutumia maswali katika sehemu ya 2 ya orodha. Jedwali katika [kiambatisho 1](#) linaweza kusaidia kwa hilo. Ratibu mikutano yako kulingana na mzunguko wa bajeti.
5. Katika sehemu ya 3 – 6, orodha hakiki imegawanywa katika sehemu kuu nne, na kutengeneza mzunguko:

6. Bajeti unayotaka kuchanganua imebadilika kiasi gani katika mzunguko wake itaamua ni wapi unapaswa kuanza. Fahamu kuwa haya ni maelezo ya mchakato uliorahisishwa. Kwa mazoezi, mzunguko unaweza kuwa na "hatua ndogo" nyingi. Tazama kwa mfano kiambatisho 1 katika miongozo hii: [NGEC-GRB-Guidelines-for-National-Govt-in-Kenya.pdf \(ngeckeny.org\)](https://www.ngeckeny.org/NGEC-GRB-Guidelines-for-National-Govt-in-Kenya.pdf). Unaweza kufanya orodha yako iwe maalum zaidi kwa kutumia jedwali katika kiambatisho 1 cha zana hii na kufafanua maswali muhimu kwa kila hatua ya mzunguko wa bajeti.
7. Chambua majibu katika orodha na ufanye muhtasari wa kina wa matokeo makuu, fursa na changamoto (tazama hatua zinazofuata).

3. HATUA ZINAZOFUATA

Nini cha kufanya baada ya kumaliza zana?

Matokeo ya uchambuzi wa bajeti (au: matumizi) yanaweza kutumika kwa:

- » Utetezi: kushawishi bajeti na ufuatiliaji wa gharama.
- » Kujenga uwezo: kubadilishana taarifa kuhusu fursa za bajeti na jinsi ya kuzifikia.
- » Kukuza uelewa (kama sehemu ya utetezi): kusaidia ushiriki wa umma kwa kushiriki taarifa muhimu kuhusu tarehe muhimu za bajeti, maeneo/tarehe za mashauriano ya bajeti na masuala ya kipaumbele ya kuangaliwa.

Shiriki matokeo yako (hatua ya 6) kwa njia inayoweza kufikiwa na kundi lengwa na tayarisha jumbe zako za utetezi na mikakati.

Vidokezo vya ziada

- » Unaweza kutumia zana ya kuchora ramani ya washikadau kutambua watoa maamuzi na watu wengine wakuu wanaohusika katika upangaji bajeti.
- » Jedwali katika [kiambatisho 1](#) linaweza kukusaidia kufafanua hatua mbalimbali za bajeti, vipindi vinavyofanyika, na taasisi au mamlaka.

4. TAARIFA ZAIDI

Zana hii ilitolewa na wanachama wa kikundi kazi na ni orodha ya utumiaji rahisi.

Baadhi ya zana zilizopanuliwa za uchanganuzi wa Ufuatiliaji wa Matumizi ya Umma (PET) zinaweza kupatikana hapa:

<https://www.imf.org/en/Publications/TNM/Issues/2017/04/27/Expenditure-Asset-Tools-44797>

[https://www.ippf.org/sites/default/files/2021-](https://www.ippf.org/sites/default/files/2021-03/Youth%20Led%20Social%20Accountability%20Manual%20-%20IPPF%20-%20v2_0.pdf)

[03/Youth%20Led%20Social%20Accountability%20Manual%20-%20IPPF%20-%20v2_0.pdf](https://www.ippf.org/sites/default/files/2021-03/Youth%20Led%20Social%20Accountability%20Manual%20-%20IPPF%20-%20v2_0.pdf)